

På grundlag af det praktiske arbejde i marken gennem mange år og ved studiet af de resultater, som videnskaben giver os, er forfatteren til denne artikel kommet til den overbevisning, at vi i disse år ikke har drænet lerjorder for stærkt, men vist i adskillige tilfælde for svagt. Denne sidste fejl er dog af ringere betydning, idet der altid, om fornødent, kan lægges en ledning ind midt imellem de lagte dræn. Iøvrigt må vi erindre os, at selv om en god dræning er en meget varig foranstaltning, er den dog næppe så varig, som vi undertiden har været tilbøjelige til at mene. I nogle lerjorder tiltager drænvirkningen måske nok en del i løbet af de første år, men i de fleste marker svækkes drænenes virkning noget i tidens løb, hvilket vel nok skyldes kemiske processer og udludning (illuviation) i ledningens stødfuger og nærmeste omgivelser.

Det understreges udtrykkeligt, at hvad her er omtalt alene gælder for lerjorderne, og at forholdene er ganske anderledes i sandjorder og de fleste lavbundsjorder, idet grundvandet her kan få en helt anden og for plantedyrkningen meget vigtig betydning, men en omtale heraf vil føre alt for vidt ved denne lejlighed.

Norsk jordbruk ved årsskiftet 1950—51.

Av direktør *John Ringen*,
Det Kgl. Selskap for Norges Vel.

Innledning.

Norge har *lite* jord. Hele det dyrkede areal utgjør bare vel 800 000 ha eller 2,67 % av totalarealet og 0,27 ha pr. innbygger. Til sammenligning nevnes at de andre skandinaviske land har 0,6—0,7 ha dyrket jord pr. innbygger. Landet er et utpreget småbruksland. Av det samlede antall bruk på 330 000 er det bare ca. 25 000 som har mer enn 10 ha jord. Bare 15—20 % av alt arbeidet utføres av leid arbeidshjelp.

Det er fórproduksjon og foredling av føret til husdyrprodukter som spiller den avgjort største rolle for jordbruket. Hele 80—85 % av planteproduksjonen foredles gjennom husdyra. Inntekten av husdyrproduksjonen er 4 ganger så stor som inntekten av planteprodukter for salg eller forbruk. Produksjonen av matkorn utgjør 70—75 000 tonn eller 15 % av landets behov.

Jordbruket produserer vesentlig for hjemmemarkedet. Eksport av jordbruksprodukter spiller normalt ingen rolle.

Vær- og vekstforhold 1950.

Vinteren 1949—50 var mild i det sydlige Norge, men kald i Nord-Norge. Våren kom tidlig over hele landet, og det ble gjort en god våronn. Været var godt i mai og juni. Senere ble det altfor meget regn i hele Sør-Norge. Det fortsatte utover hele sommeren og høsten. Sommeren ble den våteste siden Meteorologisk Institutt i Oslo ble opprettet i 1866. Høybergingen ble vanskelig, og mye høy ble sterkt forringet i kvalitet. For korn og poteter ble det altfor meget nedbør og avlingen ble av den grunn nedsatt samtidig som bergingen foregikk under svært ugunstige forhold. Så sent som i månedskiftet oktober—november, da nattefrost er alminnelig, sto en god del poteter og korn ute. Ved årsskiftet var det også enkelte kornakre som ikke var kommet inn. I det sydlige Norge vil således sommeren bli husket som den vanskeligste man har hatt på meget lang tid.

I Trøndelag var været godt hele sommeren. I Nord-Norge var de for tørt så avlingene ble tildels sterkt nedsatt. Den tørre sommer viser seg også i vinter ved altfor liten tilgang på elektrisk strøm og enkelte steder med fare for mangel på drikkevann.

Tilgang og forbruk av driftsmidler.

Det var tilstrekkelig tilgang på såfrø, kunstgjødsel, sprøytemidler osv.

Forbruket av kunstgjødsel har vært i sterk stigning i åra

etter krigen og stigningen fortsatte i 1950. Forbruket i tonn og i forhold til 1939 og 1949 stilte seg slik:

	Forbruk i 1950	I % av forbruket i	
		1939	1949
Kvelstoffgjødning — tonn N	36 864	359	146
Fosforsyregjødning — tonn P	16 171	249	115
Kalijgjødning — tonn K	41 837	340	119

Regnet i blandingsgjødning (kalksalpeter, superfosfat og kalijgjødning 33 %) utgjør forbruket ca. 570 kg pr. hektar dyrket mark og kulturbeite. Det er antagelig det høyeste kunstgjødningsforbruk i verden. Den sterke stigning i forbruket skyldes dels den lave pris på kunstgjødning, dels at de siste års forsøk har vist at man får gode utslag for selv meget store kunstgjødningsmengder på eng og beite. Bruk av 1500 kg blandingsgjødning pr. hektar eng er ikke sjelden.

Kraftfôret var rasjonert, men tildelingen, særlig til fleskeproduksjonen, ble økt atskillig fra høsten 1949. Dette førte med seg en så sterk stigning i fleskeproduksjonen i første halvår at det ble avsetningsvanskeligheter i mai—juni. Kraftfôrtildelingen ble derfor skåret noe ned igjen fra 1. juli og ved inngangen til det nye rasjoneringsår — 1. oktober 1950 — ble det av valutamessige grunner foretatt ytterligere reduksjon. Det ble tatt sikte på å redusere kraftfôrforbruket med 100 000 tonn fra 1949—50 til 1950—51.

Kraftfôrforbruket i 1939 og 1950 i tonn utgjorde:

	Innkjøpt kraftfôr	Korn av egen produksjon	Ialt
1939	489 000	221 000	710 000
1950	424 000	170 000	594 000

Kraftfôrforbruket lå altså 116 000 tonn lavere enn forbruket i 1939. Da husdyrproduksjonen i 1950 lå ikke så lite over produksjonen i 1939 vil det si at kraftfôret nå spiller en betydelig mindre rolle i husdyrproduksjonen enn før krigen.

Arealanvendelse og høstutbytte.

Bruken av den dyrkede mark går fram av følgende sammenstilling (etter Statistisk Sentralbyrå):

	Areal		Endring fra 1949 %
	i ha	i %	
Korn og erter	156 769	19,3	+ 3,1
Poteter	58 960	7,3	+ 1,2
Rotvekster	16 608	2,0	+ 7,6
Grønnsaker	4 757	0,6	+ 10,6
Andre vekster på åker	32 513	4,0	÷ 10,4
Brakk	2 168	0,2	÷ 43,2
I alt åker	271 776	33,4	+ 0,6
Eng	483 406	59,4	÷ 0,6
Beite	58 028	7,2	+ 2,5
Sum	813 204	100,0	+ 0,1

Av den dyrkede jord ble 59,4 % brukt til høyavl og 7,2 % til beite. I alt dyrkes det således gras på hele 66,6 % av den dyrkede jord. Hertil kommer kulturbeite på udyrka jord med 50 996 ha, naturlig eng til slått med 107 026 ha og til beite med 37 491 ha. Dette viser den helt dominerende rolle grasproduksjonen spiller i norsk jordbruk.

Kornarealet utgjorde bare 19,3 % av den dyrkede jord. Det var en framgang på 3,1 % fra 1949, men arealet lå fremdeles 10 % lavere enn i 1939. Potetarealet utgjorde 7,3 % med en framgang på 1,2 % fra 1949 og 9 % fra 1939. Rotvekstarealet er svært lite, bare 2,0 % av det dyrkede areal og 0,02 hektar pr. melkeku. Det er en liten framgang fra 1949, men arealet ligger betydelig lavere enn før krigen, noe som særlig skyldes mangel på arbeidskraft. Brakk spiller liten rolle i norsk jordbruk som rimelig er med det sterkt begrensede jordareal vi har.

Avlingsresultatet ble bra selv om været, som før nevnt, ikke var så godt. Totalavlingen — utenom beite — er beregnet til 1778 mill. f. e. mot 2059 mill. f. e. i 1949 som var et rekordår og 1893 mill. f. e. i gjennomsnitt for 1935—39. I denne beregning er det ikke tatt hensyn til at nedlegging i silo som har gått sterkt fram siden 1939, betinger en større forverdi for graset enn ved berging til høy. Landbruksdepartementet har av denne grunn utført en beregning som viser at det bør gjøres et tillegg på 175 mill. f. e. for 1950. Planteproduksjonen — utenom beite — skulle således nå ligge ca.

14 % over førkrignivået. Hertil kommer en ganske betydelig øking i beiteavkastingen som det imidlertid ikke foreligger tall for.

Når avlingsåret ble så pass bra skyldes det først og fremst et stort høyår og det er naturligvis helt avgjørende for totalavlingen med den store plass engdyrkingen har. Eng på dyrket jord ga 107 % av middelårsavling og naturlig eng 102 %. Kornavlingene varierte mellom 92 og 103 % for de ulike kornslag. Potetene ga 90 % av et middelår og rotvekstene 103 %. Beitene ga også, med den rikelige nedbør, stor avkastning.

Husdyrbestand og husdyrproduksjon.

Husdyrbestanden pr. 20. juni 1950 går fram av følgende sammenstilling (etter Statistisk Sentralbyrå):

	Husdyrtall	Endring fra 1949 %
Hester	190 514	÷ 3,9
Storfe ialt	1 236 600	+ 1,0
Herav melkekyr	766 268	÷ 0,4
Sauer ialt	1 811 748	+ 4,4
Herav over 1 år	901 111	+ 1,0
Geiter	130 045	÷ 11,3
Svin	422 156	+ 0,8
Herav avlssvin	44 234	÷ 23,2
Høns:		
Voksne	3 911 996	+ 5,4
Kyllinger	1 072 903	÷ 64,6

Hestebestanden er i tilbakegang som følge av økt mekanisering. Den almindelige oppfatning er at hestebestanden er unødig stor og at man bør få betydelig nedgang framover. Melkekubestanden viser også litt nedgang. Den ligger i antall ca. 100 000 lavere enn i 1939. Det er en nedgang på ca. 12 %. Enda er melkeproduksjonen ikke så lite større enn før krigen. Gjennomsnittsmelkemengden pr. ku er økt med 17—18 %. Bestanden av okser, kviger og ungdyr er i øking. Det samme er tilfelle med saueholdet¹⁾, mens geiteholdet er i sterk til-

¹⁾ Fåreholdet.

bakegang. Svinebestanden viser noe oppgang totalt, men antall avlssvin er gått ned med 23 %. Kyllingtallet er gått ned med hele 64,6 % i forhold til 1949. Både nedgangen i tallet på avlssvin og kyllinger står i forbindelse med økingen i kraftfôrprisen og vanskelighetene med avsetningen (se senere) og må sees som en tilpassing.

Produksjonen av husdyrprodukter går fram av følgende sammenstilling (etter Nasjonalbudsjettet for 1951):

	1939	1949	1950
Kumelk mill. l	1498,4	1500,0	1580,0
Kjøtt mill. kg	69,7	55,3	60,0
Flesk » »	39,6	35,0	45,0
Egg » »	19,3	20,0	27,0
Ull » »	2,7	2,7	2,8

Bortset fra kjøtt som enda lå 15 % under 1939-nivået, lå produksjonen av husdyrprodukter betydelig over førkrigsproduksjonen.

Melketilførslene til meieri lå i 1950 på 970 mill. l. Det er 12 % mer enn i 1949 og hele 26 % mer enn i 1939.

Tilførslene av kjøtt og flesk over landets kontrollstasjoner i de 3 første kvartaler i 1950 sammenlignet med samme tidsrom i 1949 går fram av følgende sammenstilling:

	3 første kvartaler	
	1949	1950
Antall storfe	73 915	100 286
Antall svin	108 274	365 353

Økingen i tilførslene, særlig av svin, var således meget stor. Stort sett har tilførslene vært noenlunde tilstrekkelig til å dekke behovet selv om forbrukerne ikke har fått de kvaliteter de ønsket. Rasjoneringen av kjøtt og flesk ble opphevet på vårparten.

Pris- og avsetningsforhold.

Linjen i den økonomiske politikk etter krigen har vært å holde prisnivået — målt ved levekostnadsindeksen — mest mulig stabilt. Dette er søkt oppnådd ved omfattende og streng prisregulering og subsidier fra Staten.

Jordbruksprisene har i likhet med prisene for de fleste andre produkter vært gjenstand for offentlig regulering. Tilførselene har jevnt over vært for knappe til å dekke etterspørselen og prisene har derfor vært meget faste. De pristillegg som etter hvert er gitt, har for en stor del blitt dekket ved subsidier slik at forbrukerprisene har vært holdt nede. Subsidiene på melk har gått opp i 14 øre pr. l og for kjøtt og flesk omkring kr. 1,60 pr. kg. Prisene på kunstgjødsel og kraftfôr har vært holdt nede ved betydelige pristilskud. Kraftfôrprisen har ligget på ca. 30 øre pr. f. e. og kunstgjødselprisene har ikke vært mer enn ca. 20 % høyere enn før krigen.

Med den prisstigning som fulgte etter devalueringen høsten 1949, ble det klart at det ikke lenger var mulig å holde prisene på det tidligere nivå. Det ville for 1950—51 kreve vel 1100 millioner kroner i subsidier, og regjering og storting fant det ikke mulig å bruke mer enn 600 mill. kroner. Differansen måtte dekkes gjennom prisstigning. Subsidiene ble redusert sterkt eller tatt helt bort for en rekke varer. For jordbruksproduktene ble subsidiene holdt uforandret for melk og ost, men smørprisen ble satt opp med kr. 1,25 pr. kg. For kjøtt og flesk ble subsidiene sløyfet fra 20. august og forbrukerprisene gikk opp med 40—50 %. For kunstgjødsel og kraftfôr ble subsidiebeløpet begrenset til 100 mill. kr., mens det ville gått med ca. 160 mill. om de tidligere priser skulle vært holdt. Kraftfôrprisene ble satt sterkt opp. Fra januar til december gikk de opp med 72 %. Kunstgjødselprisene er gått opp med omkring 12 %. Det er satt av et beløp for reduksjon av prisen på kraftfôr for bruk under 15 hektar gjennom en tilbakebetalingsordning. Det var forutsetningen at tilbakebetalingen skulle utgjøre 10 øre pr. f. e., men på grunn av stigning i importprisen blir det noe mindre.

Omleggingen av subsidiene førte således med seg betydelige endringer i den økonomiske situasjon. For jordbruket var den umiddelbare virkning dyrere driftsmidler og redusert etterspørsel på grunn av stigningen i forbrukerprisene.

Omtrent samtidig ble den ledende sats i tariffavtalen med

jordbruksarbeiderne forhøyet med 11 øre pr. time etter kjennelse i lønsnemnda.

Prisavtalen som ble inngått i 1947 mellom regjeringen og jordbrukets organisasjoner løp ut 30. juni. Forhandlinger om ny avtale ble tatt opp i mars. Forhandlingene førte ikke til noe resultat og de nye priser ble fastsatt av Prisdirektoratet. Det ble gitt en del mindre tillegg i prisene. Det viktigste var forhøyelse av kornprisen med 10, 9 og 8 øre pr. kg for henholdsvis hvete, bygg og havre.

På vårparten ble det oppnådd enighet mellom regjeringen og jordbrukets organisasjoner om en hovedavtale for jordbruket. I denne er det fastslått at det skal *forhandles* mellom Staten og organisasjonene om pris- og produksjonsforhold. Det er trukket opp linjer for hvordan forhandlingene skal foregå og det grunnlag de skal bygge på. Hovedavtalen skal utfylles med kortsiktige avtaler om konkrete reguleringer av pris- og produksjonsforholdene. Avtalen tillegges atskillig betydning. Jordbrukets *forhandlingsrett* er fastslått gjennom den og likeså grunnlaget for forhandlingene.

Ved omlegging av subsidiene ble det sluttet avtale mellom Norsk Arbeidsgiverforening (NAF) og Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon (L. O.) om forhandlinger om kompensasjon til arbeiderne for prisstigningen hvis levekostnadsindeksen pr. 15. september gikk over 165,6 (1938 = 100). De forhandlinger som ble ført i oktober resulterte i en forhøyelse av tariffens ledende sats med 18 øre pr. time og videre automatisk regulering pr. 15. mars 1951 hvis indeksen går over et bestemt nivå og forhandlinger om kompensasjon $\frac{1}{2}$ år senere hvis indeksen har gått over ett nytt maksimum. Samme endringer ble også gjort i jordbrukstariffen.

Avtalen mellom NAF og L. O. betinget nye forhandlinger mellom regjeringen og jordbrukets organisasjoner. Pr. 8. desember ble det inngått en ny prisavtale (korttidsavtale) som gjelder fram til 30. juni 1952. Denne avtale gir jordbruket en inntektsøking på 73 mill. kr. pr. år dels ved prisstigning og dels gjennom øking av subsidiebeløpet. Prisforhøyelsene ble gitt på korn, melk, sauekjøtt, gjøkalvkjøtt, ull, huder og

skinn. Det ble gitt garanti for at kornprisen i øre pr. kg for avlingsåra 1952—54 ikke skulle settes lavere enn $1\frac{1}{2}$ ganger melkeprisen i øre pr. l. Avtalen inneholder på samme måte som avtalen mellom NAF og L. O. bestemmelser om automatisk regulering pr. 15. mars 1951 og nye forhandlinger $\frac{1}{2}$ år senere.

Omleggingen av subsidiene og de reguleringer som fulgte etter den har utvilsomt strammet økonomien i jordbruket. Arbeidslønnen er steget med i alt 29 øre pr. time, driftsmidlene er blitt dyrere og kraftfórkvantummet er redusert. De gitte prisforhøyelser har ikke gitt kompensasjon for alt dette. Dessuten er det forgått betydelige forskyvninger i lønnsomheten i de ulike produksjonsgrener. Lønnsomheten i flesk- og eggproduksjonen som tidligere var meget god, er gått sterkt tilbake. Melkeproduksjonen er mindre rammet. Kornproduksjonen og saueholdet er betydelig styrket økonomisk i forhold til andre produksjonsgrener. Reguleringene må derfor virke forskjellig i de ulike distrikter og for de enkelte bruk alt etter driftsmåten.

Som alt nevnt har avsetningsforholdene for jordbruksprodukter vært gode hele tiden etter krigen. Med de lave forbrukspriser som subsidiene har bevirket og stor kjøpekraft hos forbrukerne har etterspørselen vært stor, samtidig som produksjonen har ligget under førkrignivå. Særlig sterk har stigningen i konsummelkforbruket vært. I 1950 ble det solgt ca. 546 mill. liter beregnet helmelk eller hele 140 % mer enn i 1939.

Året som gikk betegner på sett og vis et vendepunkt i markedsførholdene. Produksjonen ble da stort sett stor nok til å dekke etterspørselen og vel så det. Alt i januar ble eggtilførslene så store at prisen brøt sammen. Den gikk på kort tid ned fra kr. 4,00 til kr. 2,75 pr. kg og holdt seg under den gamle maksimalpris til ut på høstparten da den gikk noe over. Det ble eksportert til Vest-Tyskland ca. 2000 tonn egg. I mai—juni var også flesketilførslene større enn etterspørselen, men Norges Kjøtt- og Fleskesentrals reguleringstiltak med salting og frysing hindret prisnedgang. I juli var det også

vanskeligheter med avsetningen av gårdssmør som ikke egner seg for eksport. Omsetningen innenlands av meierismør gikk ned med ca. 2000 tonn fra 1949 til 1950. Det ble eksportert i alt 4200 tonn smør, et etter norske forhold stort kvantum.

Med de tilløp til avsetningsvanskeligheter man hadde i året og den nedgang i etterspørslen som de økte forbrukspriser må ventes å føre med seg, særlig for kjøtt og fleisk, er produksjonsutviklinga i jordbruket blitt meget aktuell og er sterkt diskutert. Det er stort sett enighet om at det vil være ønskelig at den produksjonsøkning som ventes framover kunne komme i form av økt kornproduksjon. Omlegging til større kornproduksjon byr imidlertid på store vanskeligheter. De naturlige betingelser ligger avgjort best til rette for førproduksjon med foredling til husdyrprodukter og jordbruket er utbygd for en slik driftsform. I de distrikter som har betingelser for kornproduksjon bor en stor del av de kjøpende forbrukere, så behovet for melk til direkte konsum er stort, og konsummelken må, i allefall i vesentlig utstrekning, produseres i distriktet. Med de små bruk som vi gjennomgående har, er det også vanskelig å greie seg økonomisk med ensidig kornproduksjon.

De reguleringer som er foretatt siste år, har virket heldig på produksjonsutviklinga. Forhøyelsen av kraftfórprisen og reduksjonen i kraftfórkvantummet har ført med seg en begrensning i fleisk- og eggproduksjonen som var ønskelig. Det er mulig at det for en overgang har virket noe for sterkt og at markedstilførslene vil bli knappe på enkelte områder. Garantien av kornprisene for de tre neste avlingsår angir linjen i prispolitikken framover med sikte på å stimulere kornproduksjonen.

Arbeidskraftspørsmålet.

Arbeidssituasjonen i jordbruket har vært meget vanskelig i alle åra etter krigen. Det regnes med at ca. 40 000 arbeidere gikk over fra jordbruket til andre yrker i åra 1940—49. Det betyr en reduksjon i sysselsettingen i jordbruket på omkring 10 %. Virkningen av nedgangen er betydelig større enn dette tall gir inntrykk av da den først og fremst går ut over det for-

holdsvis lille antall bruk som må leie arbeidshjelp. For disse har stillingen vært meget vanskelig da de ikke har greid å rasjonalisere drifta så sterkt at det har oppveid nedgangen i sysselsettingen.

Fra 1949 til 1950 var det en ytterligere nedgang på 5000 og med de vanskelige arbeidsforhold man hadde siste sommer var det rimelig at det var slitsamt å berge avlinga. Det regnes med ytterligere nedgang i sysselsettinga i jordbruket i 1951.

I 1949 ble 8-timers dagen gjennomført i jordbruket. For å knytte arbeidskraften fastere til brukene går bestrevelserne ut på å få bygd gode boliger for arbeiderne. Tidligere var det alminnelig med unge, ugifte arbeidere som hadde kosten hos arbeidsgiveren, men det er ikke lenger å få.

Mekanisering.

Mekaniseringen av norsk jordbruk byr på betydelige vanskeligheter. Mye av jorda er så bratt at den er lite egnet for maskindrift. Bruka er så små at de ikke har økonomisk evne til å anskaffe de arbeidssparende maskiner og redskaper. Etter krigen er det nedlagt et betydelig arbeid for å utbygge maskinsamvirket. Staten støtter dette både ved billige lån og ved direkte tilskudd gjennom Driftskredittkassen for jordbruket. I 1950 var 1700 maskinstasjoner i virksomhet.

Investeringene i maskiner og redskaper har vært meget betydelige. Jevnt over er det i etterkrigsåra investert omkring 50 mill. kroner pr. år i nye maskiner og redskaper. Noen tall for traktorer og traktorredskaper gir et godt inntryk av framgangen i mekaniseringen.

	1944	1949
Traktorer	3659	9533
Traktorpløger	3399	8786
Traktorskålharver	2048	4525
Traktorkultivatorer	1496	7366
Traktortilhengere	264	3583

Skurtreskeren²⁾ har også holdt sitt inntog i norsk jordbruk. Siste år var 150 skurtreskere i bruk. I den forbindelse

²⁾ Mejetærskeren.

er det også blitt nødvendig med et stort arbeid for utbygging av kapasiteten for kunstig tørking av korn. Fra 1947 er det bygd mellom 50 og 55 tørkeanlegg med en kapasitet på vel 90 tonn pr. time.

Resyme.

Året 1950 vil i store deler av landet bli husket som et av de vanskeligste år vi har hatt hva vær- og arbeidsforhold angår. Det ble likevel et bra avlingsår. Særlig ble høyavlingene gode. Husdyrproduksjonen ble den største vi noen gang har hatt. Behovet for husdyrprodukter er stort sett dekket og det var for første gang etter krigen tilløp til avsetningsvanskeligheter. Vi hadde også en etter norske forhold betydelig eksport av smør og egg.

De økonomiske forhold som har vært ganske gode i etterkrigsåra er forholdsvis sterkt påvirket av en større omlegging av subsidiepolitikken og de pris- og lønnsreguleringer som har fulgt etter den. Driftsmidlene er blitt dyrere, arbeidslønningene er gått atskillig opp og kraftfôrkvantummet er redusert. Selv om det enda er for tidlig å bedømme virkningene av reguleringene, er det neppe tvil om at den økonomiske stilling er blitt ikke så lite forverret. Det stilles nå større krav enn på lenge til jordbrukernes dyktighet om de skal få et brukbart økonomisk resultat. Særlig gjelder det de middelstore bruk på 10—20 ha, hvor den leide arbeidshjelp har lett for å tyngte altfor sterkt. På den annen side har reguleringene virket heldig på produksjonsutviklinga. Man har fått en nødvendig tilpassing av egg- og fleskeproduksjonen og grunnlaget er lagt for en utvidet kornproduksjon på husdyrproduksjonens bekostning.

Sysselsettingen i jordbruket er redusert med over 10 % fra 1940 og er fremdeles i tilbakegang. Arbeidssituasjonen er vanskelig da nedgangen i sysselsettingen ikke fullt ut er oppveid ved økt mekanisering selv om det også her har vært stor framgang. Arbeidseffektiviteten i jordbruket er i forhold til før krigen økt med 15—20 %.